

Karinio jūrų laivyno karių laipsnių kilmė ir ypatybės

Ats. mjr. dr. Gintautas Jakštys
*Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos
Pasaulio politikos mokslo grupės asistentas*

Anotacija

Kariniame jūrų laivyne pareigybių ir kario laipsnių sistema formavosi atskirai nuo pėstininkų sistemos. Taip jau istoriškai susiklostė, kad karinio ir civilinio jūrų laivyno kario laipsniai skiriasi nuo sausumos ar karinių oro pajėgų kario laipsnių ar rangų. Šio straipsnio tikslas – apžvelgti kario laipsnių atsiradimą kariniame jūrų laivyne, pristatyti jų raidą ir atsiradimo bei diegimo ypatumus.

Reikšminiai žodžiai: *karinis jūrų laivynas, kario laipsniai, laivynas, jūreiviai, mičmanas, kapitonas, admiralas.*

1. Kario laipsnių įvairovė laivyne

Pėstininkų daliniuose daugelį amžių pulkas buvo pagrindinis organizacinis kovos vienetas, todėl jis buvo visuomet suprantamas kaip organizuota žmonių grupė, dėvinti nustatyto pavyzdžio uniformą. Pulkas, netekęs jame tarnaujančių žmonių, nustoja būti suvokiamas kaip vienetas. Jis gali būti reorganizuojamas, išformuojamas, jei žmogiškieji nuostoliai itin dideli, keli pulkai gali būti sujungiami į vieną kovinį vienetą arba atvirkščiai – iš pulko gali būti išskiriama dalis karių į naujai formuojamą dalinį. Taigi pėstininkų daliniuose svarbiausia yra žmonės.

Laivyne viskas yra kiek sudėtingiau, nes čia pagrindinis organizacinis kovos vienetas yra laivas, kuris yra nedalomas. Laivas yra ne tik kovos vienetas, bet ir kovos priemonė, gyvenamasis objektas, mokykla, baismės atlikimo vieta (pvz., galera), prekių ar žmonių gabenimo objektas, vadavietė (laivyno flagmanas) ir t. t. Dauguma tarnaujančiųjų laive yra eiliniai, vadinami tiesiog **jūreiviais**. Jūreiviai nuo seno skirstomi pagal pareigybes – eiliniai jūreiviai gali būti įvairūs specialistai, signalininkai, vairininkai, bet tai jų kario laipsnis neatspindi. Po eilinių aukštesni yra puskarininkiai ir bocmanas, kuris lietuviškojoje karinių jūrų pajėgų terminijoje vadinamas **laivūnu**.

Bėgant laikui, keitėsi pareigybių pavadinimai ir jų svarba hierarchinėje laipsnių sistemoje. Pavyzdžiui, XX a. pirmojoje pusėje aukščiau už puskarininkį dar buvo gana egzotiškas kario laipsnis **konduktorius**. Konduktoriai turėjo apmokyti savo kovinės dalies jūreivius, pavyzdžiui: artilerijos konduktorius, signalininkų konduktorius, pečkurių konduktorius, triumų konduktorius ir t. t. Laivams didėjant ir siekiant suvaldyti jūreivius, atsirado ne tik bocmanas, bet ir vyresnysis bocmanas, kuris buvo visų jūreivių, puskarininkių ir konduktorių viršininkas.

Žemiausias karininko laipsnis laivyne yra **leitenantas**. Rusijos imperijos laivyne toks laipsnis – **mičmanas**. Mičmanai buvo prilyginami pėstininkų leitenantams. Leitenantas laivyne pagal paskirtį ir kilmę atitinka leitenantus sausumos kariuomenėje. Kiek įdomesnis yra **kapitono leitenanto** laipsnis, atsiradęs pėstininkų daliniuose, bet ilgainiui prigijęs ir kariniame jūrų laivyne (pvz., Rusijos imperijos laivyne panaikintas 1911 m.). Skiriasi ir karininkų laipsnių pavadinimai. Pavyzdžiui, Rusijos kariniame jūrų laivyne išliko šie vyresniųjų karininkų laipsniai: 3-iojo rango kapitonas, 2-ojo rango kapitonas ir 1-ojo rango kapitonas. **Admirolai** daugelyje šalių yra keturių laipsnių: kontradmirolas, viceadmirolas, admirolas, generolas admirolas.

2. Karinio jūrų laivyno formavimasis

Istoriškai susiklostė, kad Viduržemio jūroje dar Antikos laikais susiformavo irklinio (galerinio) tipo laivynai. Galeros buvo aktyviai naudojamos iki pat XIX a. pirmosios pusės. Galeroose vyravo lotynų-italų kalbų laivybos terminija. Tuo metu buriniuose laivynuose situacija buvo kiek sudėtingesnė, nes skirtingais laikotarpiais dominavo skirtingos tautos: portugalai, ispanai, prancūzai (bretonai), olandai ir anglai. Visos jos įnešė savo indėlį į laivybos terminiją. Laivyne kario laipsniai visuomet buvo sietini su pareigomis, kurios atspindėjo ne tik vadovavimo grandinėje užimamą padėtį, bet ir patirtį bei atsakomybės lygį. Skirtingai nuo pėstininkų kario laipsnių, kuriuos buvo galima nusipirkti sumokėjus nustatytą pinigų sumą, dėl objektyvių priežasčių laivyne laipsniais niekada nebuvo prekiaujama. Ne veltui Rusijoje nuo XVIII a. paplito posakis, taikliai nusakantis, kas kuo tarnauja kariuomenėje: „*Protingas – artilerijoje, turtingas – kavalerijoje, stiprus – grenadieriuose, drąsus – inžinerijoje, vargšas – laivyne, o kvailiai – pėstininkijoje*“ (rus. „Умный – в артиллерии, Богатый – в кавалерии, Сильный – в гренадерах, Смелый – в инженерах, Бедные – на флоте, Дураки – в пехоте.“).

Apie 1664–1665 m., kai buvo steigiami reguliarieji kariniai jūrų laivynai, Baltijos ir Šiaurės jūrose dominavo kaperiniai laivynai. **Kaperis** (ol. *Kaper*) – ginkluotas privatus laivas, turintis institucijos (teismo, miesto magistrato ir pan.) arba monarcho leidimą kovoti su priešiškos valstybės ar sąjungos prekybiniais laivais, o gavę nurodymą – kartu su kitais kaperiais pulti jūrų uostus ir dalyvauti kariniuose veiksmuose [11]. Kaperių laivynus aktyviai naudojo Hanzos miestų sąjunga XIV a. karuose su Skandinavijos valstybėmis. Visuose XVI–XVII a. karuose dėl Baltijos jūros kontrolės (lot. *Dominum Maris Baltico*) bei kolonijiniuose XVI–XVIII a. užkariavimuose, kuriuos vykdė Anglija, Ispanija, Portugalija, Prancūzija ir Nyderlandai, buvo naudojami kaperiai. Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras Jogailaitis pirmą kaperio leidimą išdavė 1460 m., o 1463 m. Gdansko ir Elbingo jungtinė kaperių flotilė

mūšyje Aistmarėse nugalėjo Vokiečių ordino laivyną [11]. Tokiuose laivuose pagrindinis asmuo buvo kapitonas, jis dažniausiai buvo ir laivo savininkas. Kapitonas surinkdavo komandą ir paskirdavo vieną ar kelis leitenantus padėti valdyti laivą. Skirtingai nuo pėstininkų pulkų, laivo įgulos buvo formuojamos tik prieš pat išplaukiant į jūrą, o jų tarnyba tęsėsi sutartą laiką. Kalbėti apie kario laipsnius kariniame jūrų laivyne šiuo laikotarpiu yra gana sudėtinga, nes kario laipsnių skyrimo tvarka buvo prastai reglamentuota.

Reguliariojo karinio jūrų laivyno pradžia laikomi 1665-ieji, kai Antrojo Anglijos–Olandijos (1665–1667 m.) karo metais suvokta, kad kaperių laivynas negali efektyviai kovoti su priešų laivynu. Be to, taikos metu kaperių įgulos dažnai užsiimdavo piratavimu, ir tai kėlė problemų visoms šalims. Karinio jūrų laivyno kario laipsnių atsiradimą paskatino 1660 m. apibrėžta karinio jūrų laivyno laivų rangų (kategorijų) sistema, pagal kurią visi kariniai laivai pradėti skirstyti į rangus pagal dydį ir artilerijos pabūklų skaičių laive (žr. 1 lentelę) [4].

1 lentelė. Karinio jūrų laivyno laivų rangai

Laivų tipai ir rangai	Patrankos, vnt.	Artilerijos deniai	Įgulos dydis, vnt.
Tristiebiai (pilni) laivai:			
1-ojo rango linijiniai laivai	80–130	3 uždari+ 1 atviras	600–1 200
2-ojo rango linijiniai laivai	54–76	2 uždari+ 1 atviras	300–800
fregatos	32–50	1 uždaras+ 1 atviras	150–500
korvetės, šliupai	18–24	1 atviras	100–300
Dvistiebiai laivai: brigai (brigantinos), škunos	10–24	1 atviras	50–150
Vienstiebiai laivai: tenderiai ir kt.	Iki 12	1 atviras	Iki 50
Irkliniai laivai: galeros, pusiau galeros, kanonieriniai (artilėrijos) laivai ir kt.	Iki 9	Neturi denio	Iki 350
Kiti: botai, baržos ir kt.		Neturi denio	

Svarbu paminėti, kad jūrų mūšiuose pagrindinė jėga buvo linijiniai laivai, o fregatos atliko pagalbines funkcijas: žvalgybos, eskadros apsaugos, valdymo ir kt. Linijiniai laivai, tokie kaip „Viktorija“ („HMS Victory“), reikalavo gausios įgulos, reikalingos ne tik laivui valdyti, bet ir 104 prie bortų išdėstytoms patrankoms aptarnauti. 1805 m. spalio 21 d. Trafalgaro mūšyje šio laivo įgulą sudarė apie 820 jūreivių (pagal nuostatus turėjo būti 850): viceadmirolas Horatio Nelsonas (eskadros vadas), kapitonas Thomas Hardy, 8 karinio jūrų laivyno leitenantai (iš jų vienas pirmasis, arba vyresnysis, leitenantas), karališkieji jūrų pėstininkų karininkai – 1 kapitonas ir 3 leitenantai, 21 mičmanas, 8 puskarininkiai, 42 stiuartai ir specialistai, 71 seržantas ir jų padėjėjai, 142 karališkieji jūrų pėstininkai, 212 patyrusių jūreivių, 193 eiliniai jūreiviai, 87 jūreiviai naujokai, 31 junga. Kaip matyti iš įgulos sudėties, britų laivuose buvo įsitvirtinę trys pagrindiniai karininkų laipsniai: kapitonas, leitenantas ir mičmanas. Pagal rangą karinio jūrų laivyno karininkų laipsniai oficialiai buvo prilyginti pėstininkų dalinių karininkams: mičmanas atitiko leitenantą, (jūrų) leitenantas – kapitoną, (jūrų) kapitonas – pulkininką.

3. Kario laipsnių įvedimas kariniame jūrų laivyne

3.1. Jungos, savanoriai, jūreiviai

Norint suprasti karinio jūrų laivyno pareigybių ir laipsnių sistemą, reikia pradėti nuo žemiausios kategorijos – jūreivių, kurie tiek kariniame, tiek civiliame laivyne buvo vadinami *jungomis*. Junga (vok. *Junge*) – jaunuolis, paauglys, berniukas, laive atliekantis pagalbinius darbus [10]. Jungomis dažniausiai tapdavo mažamečiai našlaičiai ar vargetų vaikai, kuriuos kapitonas, paimdamas į laivą, dažniausiai išgelbėdavo nuo skurdo, bado ar kriminalinio gyvenimo. Prekybiniuose laivuose jungos atlikdavo pačius purvinius darbus. Jų pareiga buvo net retkarčiais šlapintis ant gabenamo tabako lapų, kad pastarasis neperdžiūtų. Be jungų, laive buvo ir dar viena kategorija mažamečių – tai nepasiturinčių kilmingų tėvų vaikai arba mirusių tėvų turto paveldėtojai, kurių laikinai turtą administruojantys giminaičiai norėdavo atsikratyti. Nuo 1661 m. tokius

jaunuolius iš kilmingų šeimų, kuriems tėvai arba globėjai buvo numatę jūrų karininko karjerą, siūsdavo su rekomendaciniu laišku pas laivo kapitoną, prašydami priimti į laivą, kad išmoktų jūreivystės meistriškumo [1]. Tokie 12–13 metų jaunuoliai, kurie ateityje turėjo tapti jūrų laivyno karininkais, oficialiai buvo vadinami *savanoriais* (angl. *Volunteer-per-order* arba *King's Letter Boys*), taip pabrėžiant jų statusą ir luominę padėtį [7]. Šie jaunuoliai nedirbo juodžiausių darbų, o buvo priskiriami mičmanams – šie savanorius mokė valdyti laivo burių įrangą: pačias bures, rangautą ir takelažą. Už gyvenimą ir mokslus laive savanoriai mokėjo su laivo kapitonu sutartą pinigų sumą ir turėjo maitintis iš savo lėšų. Tokie mokiniai buvo ne tik prestižas, bet ir papildomų pajamų šaltinis. Nuo 1677 m. karališkojo jūrų laivyno taisyklės buvo papildytos reikalavimu, kad, prieš tapdami leitenantais, visi pretendentai pirmiausia tarnautų mičmanais, o prieš tapdami mičmanais – įgytų tarnybos laive patirties [5]. Per Napoleono karus (1800–1815 m.) atsirado reikalavimas turėti ne mažesnę nei trejų metų tarnybos mičmanu arba šturmano padėjėju stažą. Iš viso buvo nustatytas 6 metų tarnybos jūroje stažas. Toks stažas buvo įgyjamas keliais būdais. Daugelis jaunuolių nustatytą laiką eidavo įvairias žemiausias pareigas, įskaitant laivyno karininkų tarnų ar patarnautojų, savanorių ar tiesiog eilinių jūreivių [4]. Tai priklausė nuo jaunuolio šeimos turtinės padėties, socialinių ryšių ir kitų aplinkybių.

3.2. Mičmanas

Mičmanas (angl. *Midshipman*) kaip pareigybė ir laipsnis pirmą kartą oficialiai dokumentuose paminėtas 1662 metais [6]. Ilgainiui nusistovėjo tradicija, kad mičmanais tampa jaunuoliai, besirengiantys būti karinių jūrų laivynų karininkais. Daugelis būsimų karininkų, pradėję karo tarnybą savanoriais, jau 13 metų amžiaus tapdavo mičmanais. Kaip minėta, mičmano pareigas buvo privaloma vykdyti ne mažiau kaip 6 metus. Per tą laiką jie išmokdavo valdyti laivo ir burių įrangą, įgydavo navigacijos, matematikos ir trigonometrijos žinių [3]. Po mokymo mičmanai galėjo pretenduoti laikyti egzami-

nus leitenanto laipsniui įgyti. Egzaminuodavo griežta ir kompromisų nepripažįstanti trijų patyrusių jūrų laivyno kapitonų komisija, kurią patvirtindavo eskadrai vadovaujantis admirolas. Kandidatai į leitenantus privalėjo būti ne jaunesni kaip 19 metų. Tačiau, nepaisant formalių reikalavimų, dauguma mičmanų egzaminus laikydavo sulaukę 17 ar 18 metų. Per egzaminus buvo tikrinamos laivo valdymo, navigacijos ir disciplinos žinios, taip pat buvo kreipiamas dėmesys į praktinius įgūdžius, pavyzdžiui: „*Pastebėtas priešas, duokite nurodymus įgulai ir atlikite visus paruošiamuosius veiksmus prieš galimą mūšį*“ [4]. Neišlaikiusieji egzaminų mičmanu galėjo likti tarnauti nenustatytą laiką. Nors mičmano laipsnis buvo prilygintas pėstininkų leitenanto laipsniui, laivyne jie nebuvo laikomi visaverčiais karininkais, nors ir ėjo vadovaujamas pareigas, ir visi laive tarnaujantys nekarininkai privalėjo vykdyti visus mičmano nurodymus bei rodyti deramą pagarbą. Mičmanai turėjo išskirtinę teisę, vilkėdami civilių rūbus ar uniformas, nešioti špagas. Mičmanai vadovavo vieno stiebo komandai išskleidžiant ar suskleidžiant bures ant rėjų. Tarnyba buvo pavojinga, pasitaikydavo daug traumų. Nukristi nuo rėjos ant denio ar į atvirą jūrą buvo tolygu mirčiai, todėl daug mičmanų mirėdavo taip ir nesulaukę galimybės laikyti egzaminus.

3.3. Leitenantas

Sėkmingai išlaikę egzaminus mičmanai tapdavo leitenantais. **Leitenantas** karinėje jūrų terminijoje atsirado ir įsitvirtino kartu su *kapitonu*. Laipsnio pavadinimas kilęs ir prancūziško žodžio *lieutenant*. Tai sudurtinis žodis: *lieu* „vieta“, o *tenant* „laikantis“ – taigi „laikantis (saugantis) vietą“. Savo ruožtu prancūziškasis žodis kilęs iš lotyniško posakio *locum tenens*, kuris verčiamas kaip „saugantis vietą“ [3].

Leitenantai kariniame jūrų laivyne buvo visi lygūs, bet vienas iš jų užėmė pirmojo leitenanto poziciją (angl. *1st lieutenant*). Pirmais, arba vyresnysis, leitenantas buvo skiriamas vyresniškumo tvarka, t. y. ilgiausiai konkrečiame laive tarnaujantis leitenantas. Mūšio metu jis būdavo žemutiniame artilerijos denyje, žuvus kapitoniui,

perimdavo vadovavimą laivui, bet nevykdavo kapitono pareigų. Tolesnė leitenanto karjera ir galimybės tapti kapitonu priklausė nuo sugebėjimų ir nuo socialinių bei politinių ryšių. Kapitonu leitenantas galėjo tapti tik laivyno komisijai paskyrus jį vadovauti linijiniam laivui arba fregatai. Tačiau britų laivyne gyvavo tradicija, kad admirolas, išeidamas į atsargą, turėjo teisę be egzaminų ir komisijos sprendimų vieną leitenantą pakelti į kapitonus ir vieną mičmaną – į leitenantus [4]. Buvo laikomasi nuostatos, kad, išeidamas į atsargą po ilgametės tarnybos, admirolas objektyviai gali priimti sprendimą ir atsiriboti nuo bet kokios galimos įtakos iš šalies.

3.4. Kapitonas

Jei tarp pėstininkų populiarus posakis „Blogas tas kareivis, kuris nesvajoja tapti generolu“, tai neperdėsiu teigdamas, kad kiekvieno jūreivio svajonė – tapti laivo kapitonu. *Laivo kapitonas* visuomet buvo suprantamas ir kaip pareigybė, ir kaip kario laipsnis, ir kaip darbdavys, ir dažnai kaip laivo savininkas ar vadovas. Tai unikalus rangas ta prasme, kad buvo ir tebėra tiek kariniuose, tiek civiliniuose laivuose, išlaikęs pirminę „laivo vado“ reikšmę. Terminas **kapitonas** kilo iš prancūziško žodžio *capitaine*, kuris savo ruožtu – iš lotyniško *caput, capitaneus* „galva; vadas“ [3]. Nuo pėstininkų dalinių kapitonų skiriasi tuo, kad daugelį metų laivų kapitonai turėjo absoliučią valdžią laive. Net ir šiais laikais laivų kapitonai turi teisę tuokti, išduoti gimimo dokumentus, išrašyti mirties liudijimą, apriboti asmenų laisvę, sulaikyti juos ir kt.

Įdomu tai, kad būtent pagal analogiją su jūrų kapitonais *kapitonu* pradėtas vadinti ir orlaivio įgulos vadas, jeigu komandą ar įgulą sudaro daugiau nei trys nariai. Ši tradicija atsirado 1930 m. oro kompanijoje „Pan American Airways“, siekiant padidinti orlaivio įgulos vado prestižą [6]. Jūrų kapitonai nuo pat pradžių buvo skirstomi pagal vyresniškumą, t. y. iki trejų metų kapitonas ir kapitonas¹. Tapimas kapitonu buvo labai svarbus įvykis laivyne, todėl apie naują kapitoną buvo skelbiama Londono laikraštyje, nurodant jo vardą

¹ Iki trejų metų kapitono ir kapitono laipsnių žymėjimai skiriasi.

ir pavardę. Anglakalbėje literatūroje jie dar vadinami *post-captain*. Įdomu tai, kad XVIII a. net eskadros admirolai neturėjo teisės nušalinti arba pakeisti laivo kapitoną, nes buvo manoma, kad tai per daug pavojinga. Tačiau Didžiosios Britanijos laivyno kapitonai galėjo būti nuteisiami net mirties bausme už bailumą ir vengimą stoti į mūšį. Prancūzijoje kapitonai buvo dviejų rangų, atsižvelgiant į tai, kad buvo 1-ojo ir 2-ojo rango linijiniai laivai. Didieji linijiniai trijų uždarų ir vieno atviro artilerijos denių laivų kapitonai buvo vadinami 1-ojo rango kapitonais, o mažesnių linijinių laivų dviejų uždarų ir vieno atviro artilerijos denių laivų kapitonai buvo vadinami 2-ojo rango kapitonais. Vėliau tradiciją, kai laivo dydis arba rangas lemia kapitono padėtį laivyno kapitonų hierarchijoje, perėmė Rusijos imperija. Šiuo metu tokio tipo vyresniųjų laivyno karininkų klasifikacija tebeegzistuoja Rusijos Federacijos kariniame jūrų laivyne ir dar keliuose pasaulio laivynuose. XVIII–XIX a. Rusijos imperijoje buvo net keturių rangų kapitonai. 1733 m. Rusijos imperijoje įvykdžius laipsnių prilyginimo ir standartizavimo reformą, mičmanai prilyginti poručikams, leitenantai – majorams, kapitonai (nepriklausomai nuo rango) – pulkininkams.

3.5. Kapitonas leitenantas

Kapitono leitenanto (pranc. *capitaine-lieutenant*, šved. *Kaptenlöjtnant*, rus. *капитан-лейтенант*, port. *capitão-tenente*) laipsnis pirmiausia atsirado asmeniniuose valdovų daliniuose. Formaliai Prancūzijos karalius buvo tiesioginis karališkųjų muškietininkų vadas, t. y. kapitonas. Tačiau pats jis neturėjo laiko tiesiogiai vadovauti ir rūpintis savo muškietininkais, todėl kilo poreikis paskirti jį pavaduojantį asmenį – kapitoną leitenantą. Paradoksalu, bet visų laikų žymiausias kapitonas leitenantas buvo Aleksandro Diuma romanų herojus D'Artanjanas – jo prototipas buvo realus asmuo Charlesas de Batzas, paskirtas Liudviko XIII muškietininkų kapitonu leitenantu. Kapitoną leitenantą į karinio jūrų laivyno kario laipsnių sistemą, manoma, pirmieji įvedė skandinavai kaip kapitono pavaduotoją. XVII a. pabaigoje kapitono leitenanto laipsnis

kariniame jūrų laivyne įvestas ir Portugalijoje. Čia jis buvo prilyginamas sausumos pulkininkui leitenantui ir gyvavo iki 1782 m., kai buvo pakeistas į fregatos kapitoną. Lietuvos kariniame jūrų laivyne kapitono leitenanto laipsnis įvestas 1936 metais [12].

3.6. Komandoras

Komandoras (pranc. *commandeur*, angl. *commander*) atsirado Viduramžiais kaip pareigos riterių ordine – komandorijos valdytojas. Jo nereikėtų painioti su angliškuoju *commodore*, kuris atitinka JAV karinio jūrų laivyno laipsnį, prilygstantį brigados generolui ar Rusijos imperijos laivyno kapitonui komandorui [12]. Didžiosios Britanijos laivyne komandoras minimas nuo 1670 m. (angl. *Master and Commander*) ir įvardijo karinio jūrų laivyno karininką, vadovaujantį laivui, mažesniai nei laivas, kuriam vadovauja kapitonai. Tai paprastai korvetės, šliupai, kanonieriniai (artilėrijos) laivai, ap rūpinimo laivai ir kt. Iki 1770 m. komandorai dar buvo atsakingi už laivų grupės navigaciją, ir britų laivyne jie buvo vadinami *master*. Iki 1750 m. šį kario laipsnį galėjo gauti ir asmenys ne iš kilmingų šeimų. Komandorais galėjo tapti ir asmenys iš prastuomenės, parodę neeilinių gebėjimų tarnaudami laivo šturmanais, bet dėl socialinės kilmės negalėjo tapti visaverčiais linijinių laivų ar fregatų kapitonais. Per XVIII a. šis kario laipsnis nusistovėjo kaip galimas tarpinis karjerinis laipsnis tarp leitenanto ir kapitono. 1794 m. gana nepatogus kasdieniame vartojime *master and commander* sutrumpėjo iki *commander*. Galiausiai komandoro laipsnis išpopuliarėjo Napoleono karų laikotarpiu, tačiau komandorai, nebūdami visaverčiais kapitonais, neturėjo motyvacijos tausoti ar saugoti jiems paskirto laivo. 1827 m. komandoro laipsnis buvo nustatytas kaip linijinio laivo kapitono pavaduotojo laipsnis. XX a. komandoro laipsnis prilygintas sausumos pajėgų pulkininko leitenanto laipsniui [12].

3.7. Komandoras leitenantas

Komandoro leitenanto (angl. *lieutenant-commander*) laipsnis britų laivyne įvestas tik 1914 m. kovo mėnesį [8]. Lietuvos karinia-

me jūrų laivyne komandoro leitenanto laipsnis įvestas 1998 m., jis atitinka sausumos pajėgų majoro laipsnį.

3.8. *Admirolas*

Admirolas (arab. *amīralbahr*, lot. *admirabilis*, oland. *admiraal*) laipsnis atsirado arabų kraštuose ir reiškė „jūros valdovas“. Nuo XII a. pradėjo plisti Europoje per Veneciją ir Genują, kurios aktyviai prekiaavo su Rytų šalimis [2; 9]. Lietuvoje yra trys admirolas laipsniai: flotilės admirolas (atitikmuo – brigados generolas), kontradmirolas (atitikmuo – generolas majoras) ir viceadmirolas (atitikmuo – generolas leitenantas).

Flotilės admirolas kilo nuo olandiško termino *flottieljeadmiraal* ir angliško termino *flotilla admiral*. Šis kario laipsnis atitinka Didžiosios Britanijos, JAV ir kai kuriuose kituose laivynuose esantį komodoro arba dalinio kontradmirolas (angl. *Rear Admiral*, dar vadinamas *Lower Half Admiral*) laipsnį.

3.9. *Kontradmirolas*

Kontradmirolas daugelyje valstybių yra pirmasis admirolas laipsnis, paprastai žemesnis už viceadmirolą. Kontradmirolas laipsnis kariniuose laivynuose atsirado burlaivių taktikos laikais. Paprastai admirolas vadovaudavo jūrų mūšiu būdami laivo kolonos centre, viceadmirolas – būdami laivo kolonos priešakyje, o kontradmirolas – laivo kolonos gale. Olandijos laivyne jie dar vadinti *šautbenachtas* nuo olandiško žodžio *schout-bij-nacht* „žiūrėk naktį“. Iki XVII a. Olandijos laivyne kontradmirolas buvo vadinamas laivyno karininkas, atsakingas už vadovavimą ir laivo valdymą naktį, kai laivo kapitonas miega. Vėliau ši pareigybė transformavosi į laivų eskadros vado pareigas, jei nebūdavo vyresnių laipsniu admirolų. Galiausiai nuo XVII a. *šautbenachtas* arba kontradmirolas laivynų mūšiuose vadovavo eskadros galinei daliai. Pažodžiui *counter admiral* arba *rear admiral* reiškia „galinis admirolas“.

3.10. Viceadmirolas

Viceadmirolas yra aukštesnis už kontradmirolą ir pagal rangą tapatus sausumos kariuomenės generolui leitenantui. Taip jau istoriškai susiklostė, kad ne tik dabar, bet ir iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos kai kuriose Europos valstybėse admirolų hierarchija skyrėsi. Pavyzdžiui, Vokietijoje po admirolo sekė generaladmirolas (vok. *Generaladmiral*), po jo – grosadmirolas (vok. *Großadmiral*). Grosadmirolo laipsnis įsteigtas Vokietijoje 1901 metais. Grosadmirolai, kaip ir maršalai, turėjo teisę, vilkėdami uniformą, nešioti lazda. Italijoje didžiojo admirolo (it. *grande ammiraglio*) laipsnį 1924 m. įvedė Benito Mussolinis, norėdamas pagerbti Paolo Thoaoną di Revelį, vadovavusį Italijos karališkajam laivynui Pirmojo pasaulinio karo metais.

Bibliografija

1. Davies, J. D. *Gentlemen and Taraulins: The Officers and Men of the Restoration Navy*. Oxford: Clarendon Press, 1991.
2. Enciklopedinis karybos žodynas. Vilnius, 2008.
3. Jakštys, G. Sausumos kariuomenės kariniai laipsniai: jų kilmė ir reikšmė. *Mūsų žinynas*, 2024, t. XXXIX, Nr. 2, p. 9–16.
4. Lavery, B. *Nelson's Navy: The Ships, Men and Organization*. Anapolis, 1989.
5. Lewis, M. *England's Sea-Officers*. London, 1939.
6. Oxford English Dictionary Online. Oxford University Press. Retrieved 18 June 2013.
7. Penn, G. *Snotty: The Story of the Midshipman*. London, 1957.
8. Polmar, N. *The Naval Institute Guide the Soviet Navy*. 1991.
9. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius, 2001, t. I.
10. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius, 2005, t. VIII.
11. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius, 2006, t. IX.
12. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius, 2006, t. X.